

Riksbanken och statsskulden 1668–2003

Klas Fregert

Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet

Roger Gustafsson

Boverket

februari 2007

Sammanställt för Riksbankens projekt om historisk statistik

Ansvarig författare:

Klas Fregert

Box 7082

220 07 Lund

Sverige

E-post:klas.fregert@nek.lu.se

1 Inledning

Skälen till att staten finansierar sina utgifter genom lån hos centralbanken och vilka följer detta får är frågor som har sysselsatt makroekonomer under lång tid. Vi presenterar här statistik över statens lån hos Riksbanken från 1668 till 2003. För att ge perspektiv på statens upplåning hos Riksbanken presenterar vi den även som andel av statens samlade skuld under perioden 1719–2003. Statistiken har sammanställts inom ramen för ett större projekt om statens finanser 1719–2003 som presenteras i Fregert och Gustafsson (2008).

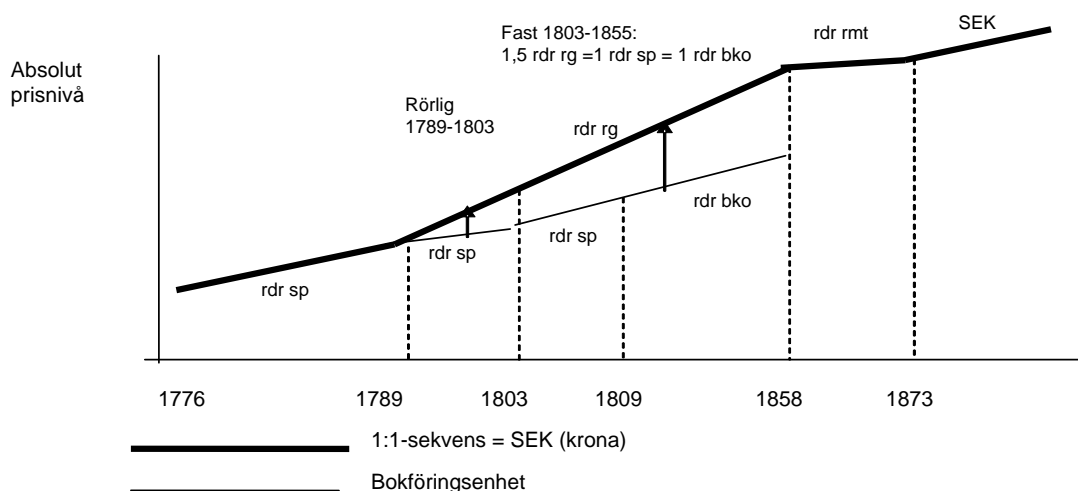
2 Omräkning till en gemensam myntenhet

Nominella belopp anges i tusental SEK (*kronor*), som är den myntenhet som har använts i Sverige sedan 1873. Det är möjligt att konstruera en serie som länkar samman tidigare myntenheter mellan 1777 och 1873 med SEK på 1:1-basis såsom beskrivs i Heckscher (1942, s. 19) och i figur 1. Belopp i riksdaler specie (en silvervaluta) mellan 1777 och 1788 länkas samman med riksdaler riksgälds från och med 1788 på 1:1-basis, eftersom detta var deras inbördes värderelation vid införandet 1788. På samma sätt länkas riksdaler riksgälds samman på 1:1-basis med riksdaler riksmünt år 1855. Riksdaler riksmünt döptes om till kronor (SEK) 1873. Belopp före 1777 anges i *daler silvermynt* (dsm), multiplicerat med 6 i enlighet med 1777 års valutareform. Dessa enheter var de viktigaste myntenheterna och används i Åmarks så kallade oreducerade prisindex.

I de källor som beskrivs nedan anges beloppen emellertid i myntenheterna riksdaler specie och riksdaler banko mellan 1789 och 1855. Vi har räknat om dessa siffror till SEK-sekvensen mellan 1789 och 1803 genom att multiplicera siffror i riksdaler specie med den rörliga växelkursen mellan riksdaler specie och riksdaler riksgälds. Från och med 1803 har siffror i riksdaler specie multiplicerats med 1,5 i enlighet med 1803 års valutareform, då 1,5 riksdaler riksgälds kunde växlas in mot 1 riksdaler specie. Myntenheten riksdaler banko användes för riksbankssedlar som kunde lösas in mot riksdaler specie fram till 1809. Riksbankens siffror anges i riksdaler specie fram till 1829 och därefter i riksdaler banko fram till 1856. Vi tolkar siffror i riksdaler specie mellan 1803 och 1829 som ”riksdaler specie i sedlar”, dvs. i praktiken som riksdaler banko. Riksdaler banko-sedlarna fluktuerade i värde mot silver från

1809 fram till 1830, då de blev inlösbare mot silver till en devalverad kurs i förhållande till riksdaler specie i silver. Det är rimligt att anta att banken använde myntenheten riksdaler specie fram till den officiella devalveringen 1830, vilket bekräftas av att siffrorna för 1829 i riksdaler specie ligger nära siffrorna för 1830 i riksdaler banko.

Figur 1: Myntenheternas utveckling efter 1776

Förkortningar: rdr sp = riksdaler specie, rdr rg = riksdaler riksgälds, rdr bko = riksdaler banko, rdr rmt = riksdaler riksmünt.

3. Källor

3.1 Lån från Riksbanken

Källor och faktiska rubriker sammanfattas i tabell 1. Siffror om skulden till Riksbanken mellan 1668 och 1840 finns på tillgångssidan i den årliga balansräkning som publicerades i *Sveriges Riksbank 1668–1918–1924: bankens tillkomst och verksamhet* (1918, volym I, tabell 4, "Utlåning lånebanken", ss. 12–15 och 1931, volym V, "Riksbankens tillgångar och skulder", ss. 2–33). Under perioden 1780–1807 hade Riksbanken inga fordringar på staten utöver de icke räntebärande riksgäldssedlarna. Utgivningen av riksgäldssedlarna hanterades

ursprungligen av Riksgäldskontoret, men övertogs 1803 av Riksbanken. Vi inkluderar dem från och med 1789.

När det gäller perioden 1840–1908 har uppgifterna hämtats från Riksdagens revisorers berättelse och när det gäller perioden 1909–2003 från Riksbankens årsböcker.

När det gäller perioderna 1829–1840, 1985–1996 och 1997–2000 ingår svenska statspapper och statsobligationer i svenska värdepapper och obligationer totalt. Vi har efter kontroller kunnat slå fast att beloppen endast avser statsobligationer.

Tabell 1. Statens lån från Riksbanken: källor och rubriker.

Period	Rubrik	Källa
1668-1718	Kammarkollegium, Kronans yngre lån	Sveriges Riksbank, volym I
1719-1789	Fordringar av Kronan	Sveriges Riksbank, volym V
1789-1828	Fordringar av Kronan + Riksgäldssedlar	Sveriges Riksbank, volym V Åmark (1961)
1829-1840	Räntebärande obligationer	Sveriges Riksbank, volym V
1841-1909	Riksgäldens skuld till Riksbanken, Tillgång Riksbanken	Riksdagens revisorer
1910-1919	In- och utländska statspapper - utländska statspapper	Riksbankens årsbok
1920-1943	Svenska statspapper	Riksbankens årsbok
1944-1974	Svenska värdepapper: Skattkammarväxlar + statsobligationer	Riksbankens årsbok
1975-1984	Inhemsk tillgångar: statspapper	Riksbankens årsbok
1985-1996	Svenska statspapper och obligationer	Riksbankens årsbok
1997-2000	Värdepapper i svenska kronor utgivna av hemmahörande i Sverige	Riksbankens årsbok

3.2 Räntebetalningar på statslån från Riksbanken

När det gäller perioden 1722–1743 beräknas räntebetalningarna på grundval av skuldtjänstsiffrorna i Åmark (1961). Skuldtjänsten till Riksbanken fås fram genom att skuldtjänsten till övriga långivare enligt Åmark (1961, s. 602) och skuldtjänsten till Krigsmanshuskassor dras ifrån de samlade skuldtjänstkostnaderna i tabell 16. Den resterande skuldtjänsten består uteslutande av räntebetalningar till Riksbanken eftersom inga amorteringar gjordes.

För perioden 1744–1780 multiplicerar vi räntorna i Åmark (1961, s. 611–616, 6 procent 1743–1755, 3 procent 1756–1768 och 1772–1777) med skulden till Riksbanken. Mellan 1769 och 1771 gjordes inga räntebetalningar överhuvudtaget (Åmark, 1961, s. 611–616). Eftersom Riksbanken inte hade några fordringar på staten mellan 1780 och 1807 gjordes inga räntebetalningar under denna period. För perioden 1809–1833 beräknas räntebetalningarna som produkten av räntesatsen på 4 procent och statslånet från Riksbanken. Detta är endast en approximation eftersom vi inte känner till räntesatsen före 1834, då den fastställdes till 4 procent.

Från och med 1834 beräknas räntebetalningarna som statslånens andel av den totala utlåningen multiplicerat med de totala ränteintäkterna. Uppgifterna har hämtats från Riksbankens balansräkningar i *Sveriges Riksbank*, volym V (1931). Exakta rubriker och beräkningar finns i excel-filen med beräkningar.

3.3. Riksbankens överföringar till staten

Dessa överföringar började 1824 men blev inte regelbundna förrän i mitten av 1860-talet. När det gäller perioden fram till 1911 har uppgifterna hämtats från Sveriges Riksbank (1924) och efter 1911 från statsbudgeten. Överföringarna gjordes till Riksgäldskontoret fram till 1877 och från 1878 till Statsverket.

3.4. Seigniorage

Det rena resursflödet från centralbanken till staten, det så kallade seignioraget, S , beräknas som summan av: 1) nya statslån hos centralbanken minus ökningen av statens inlåning hos centralbanken, och 2) centralbankens överföringar till staten efter avdrag för statens räntebetalningar till centralbanken.¹ (Det samlade seignioraget skulle även omfatta realisationsvinster och realisationsförluster på statslån till följd av oförutsedda ränteändringar.)

Uppgiftskällor

Åmark, K., 1961. *Sveriges statsfinanser 1719–1809*, Norstedt & Söners förlag, Stockholm.

Rikets ständers revisorer, [18--]-1866. "Rikets höglof. Ständers år ... församlade revisorers berättelse om granskningen af Riksgälds-kontorets tillstånd och förvaltning", i *Bihang till samtliga riksståndens protokoll* (1866 i: Bihang till Riksdagens protokoll ... 1867, samling 2, afd. 1), Stockholm.

Riksbanken, *Statistisk årsbok*, 1907–2003.

Statistiska tabeller 1668–1718, 1918, i *Sveriges Riksbank 1668–1918*, volym I.

Riksbankens statistiska avdelning, 1931. "Statistiska tabeller 1668-1924", i *Sveriges Riksbank 1668-1918-1924*, volym V.

¹ Seignioraget kan också uttryckas som summan av: 1) ny monetär bas minus centralbankens köp av andra inhemska obligationer än statsobligationer samt av utländska obligationer, och 2) ränteintäkter på andra obligationer än statsobligationer och övrigt nettoinflöde till centralbanken. Om centralbanken inte köper andra inhemska obligationer än statsobligationer eller utländska obligationer och om övrigt nettoinflöde till centralbanken är lika med noll, motsvarar seignioraget flödet av ny monetär bas, som är ett vanligt empiriskt mått. Fregert och Gustafsson (2008) visar hur dessa uttryck av seigniorage kan härledas från en sammanslagning av statens och centralbankens räkenskaper.

Riksdagens revisorer, 1868-1911. "Riksdagens år ... församlade revisorers berättelse om granskningen av Riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning", i *Bihang till Riksdagens protokoll ... samling 2*, Stockholm.

Riksgäldskontoret, 1920–1980/81, årlig. *Årsbok*.

Riksgäldskontoret, 198283/-1997, årlig. *Statistisk årsbok*.

Riksgäldskontoret, 198283/-1997, årlig. *Årsrapport*.

Referenser

Åmark, K., 1961. *Sveriges statsfinanser 1719–1809*, Norstedt & Söners förlag, Stockholm.

Fregert, K. och R. Gustafsson, (2008), "Fiscal Statistics for Sweden 1719-2003", *Research in Economic History*, volume 25, 137-191.

Heckscher, E. F., 1942. *De svenska penning-, vikt och måttsystemen*, P.A . Norstedt och Söner, Stockholm.